

Tarvitseeko yhteiskunta maantiedettä – ja minkälaista?

Tarvitseeko yhteiskunta maantiedettä? Tätä kysymystä on minut pyydetty pohdiskelemaan maantieteilijöiden kotikentillä eli viime syksyn Maantieteen päivillä ja nyt *Terran* sivuilla. Vastaus riippuu siitä, miten syvälliseen yhteiskunta-analyysiin sukellamme, miten pinnalliseen itsekehuun kehtaamme tukeutua ja mitä ymmärrämme maantieteellä, yhteiskunnalla tai tarvitsemisella. Monille maantiede-oppiaineen yhteiskuntasuhde on itsestäänselvyys: laissa, ammattijärjestöissä ja oppiaineen sisäpiireissä vahvistettu. Suomalaisille yliopistoille ja maantieteen laitoksillehan on määrätty tehtävä edistää vapaata tutkimusta, tieteellistä ja taiteellista sivistystä sekä kasvattaa opiskelijoita palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa. Mutta kenen joukoissa seisoit, kenen toiveita toteutat – maantieteilijä?

Ensinnäkin, suomalaisten yliopistojen jo kaventunutta itsehallintoa ravistelee niiden kriitikon kumartelu ministeriöiden vauhdittamaan, UPJ-optioilla tulosohjattavan ”kolmannen tehtävän” suuntaan. Uuden talousmaantieteen opetuslapsien mukaan maantiede on alueellisen kehityksen näppärä apupoika, joksi yliopistolaitostamme painostetaan. Yhteiskunnallisesta palvelutehtävästä puhuvat aluetieteilijät hienommin alueellisena innovaatiopolitiikkana, *triple helix* -mallina tai tilaaja-tuottaja -sopimuksena. Vähitellen kolmannesta pyörästä tulee välttämätön tuki, johon ei tohdita suhtautua kriittisesti haalittaessa resursseja täsmäprofessuureja varten.

Toiseksi, vaikka palvelutehtävässä touhutaan, näkyy maantiede oppiaineena yhteiskunnassa rajoitetusti. Sain maantieteilijäyhteisöltä Turussa tietää, että maantiede on yhteiskunta-analyysin ja -kritiikin eturivissä. Niin, olemme eturivissä kylä, mutta tavallisesti vain katsojina. Liian harvat maantieteilijät osallistuvat näkyvästi yhteiskunnalliseen keskusteluun tai ovat vastuunsa tiedostaen kentällä joukkoja rohkeasti johtamassa.

Kolmanneksi, sivistysyliopiston olemme jättäneet, astuneet soveltavan tiedon maailmaan ja vähitellen kohti tiedon kaupallistamista ja kaupallisesti kannattavan tiedon esittämistä. Maantiede kurottaa tulevaisuuteen teknisin keinoin uusliberalisoituvan yhteiskunnan valvonta(valtio)vallan apuna. Osa meistä julistaa mobiilia digitaalista uskoa maantieteen vapahtajana. Mukautuuko maantiede oppiaineena GPS-perusteisen yhteiskuntamme luottovangiksi liikkahdellen vain ruuduilla sovitujen rajojen sisällä?

Neljänneksi, oppiaineemme yhteiskunnallista vaikuttavuutta korostetaan sinänsä oikein koulun kautta. Maantieto ja biologia koulussa mielletään pelastusrenkaana pahojen päivien varalle. Entistä globaalimmassa Suomessa maantieteellä ollut kansallisvaltion kuvaamisen monopoli kuitenkin purkautuu, kun lisätään monitieteistä alueellista otetta opetuksessa. On jo syntynyt tiedekunta- ja oppiainerajat hämärtäviä geo-, alue- ja ympäristöpainottuneita oppialoja. Kuokkivatko luvatussa puutarhassa myös muut yhteiskunta- ja luonnontieteet

ja mikähän kiemurtelee alueellisen tiedon ja sen esittämisen puuhun?

Viidenneksi, yhteiskunnasta jättäytyään sivuun globaalien impaktiarvojen ihanuuteen, jossa kirjoittamamme mustainen paperi saa hirmuista materiaalista ja symbolista lisäarvoa. Viittausindeksi värähtää, kun yksi tai kaksi maailman miljardeista ihmisistä siteeraa. Paha maa jää taakse, siellä on avaruus. Suomenkielinen maantiede on murene-massa tässä akateemisen maailman isojaossa. Kuulin jo, että kansallista maantiedettä ei ole, eikä tarvitakaan. Miten käy oppiaineemme, jos keskitymme liikaa järjestelmään, joissa suurimmat pisteet saa englanninkielinen vuodessa vanheneva tieto?

Mielessäni moni jo lokeroi kirjoittajan: fundamentalisti, kuvainraastaja, Troijan hevonen, To-tuutensa synkeä solipsisti, pulputtava postmodernisti... Lukija pohtii: helppo kysyä ja räiskä vaata-matta.

Vastaan lyhyesti esimerkillä suunnittelumaan-tieteen opetuksesta ja tutkimuksesta, jota kehitämme, profiloimme ja brändäämme Oulun yliopis-tossa. Tarkastelemme yhteiskuntaa ja sen alueel-lista kehittämistä, suunnittelua ja järjestäytymistä tilallisista, alueellisista ja kriittisistä näkökulmis-ta. Olemme yksi terävä kärki Oulun yliopistossa, Suomessa ja kansainvälisesti sekä aktiivinen yhteiskunnassa ihmisen mittakaavasta kohti globaalia ja takaisin. Alan tutkijoilla, opettajilla ja opiskeli-joilla ovat vahvat yhteiskuntateoreettiset ja meto-dologiset lähtökohdat, hyvä määrällisten, laadul-listen ja paikkatietomenetelmien osaaminen sekä kyky soveltaa teoreettis-käsitteellistä tietoa inno-vatiivisesti ja rakentavan kriittisesti ympäröivään yhteiskuntaan. Opetus ja tutkimus yhdessä keskit-tyvät valikoituihin teemoihin: alue- ja innovaatio-politiikkaan, teknologian alueellisiin vaikutuksiin, (kaupunki)seutujen kehitykseen ja sen arviointiin sekä yhteiskunnalliseen ympäristötutkimukseen ti-

lallisuuden näkökulmasta – epäilyä ja kritiikkiä unohtamatta. Oppiaineella on kriittinen massa kos-kien henkilökunnan, maisterien, jatko-opiskelijoi-den, kovimpien kansainvälisten julkaisujen, kan-sallisten julkaisujen, tutkimushankkeiden määrää ja laatua. Näitä on vuosittain yli kymmenen kuta-kin, mistä brändi 10+.

Mielestäni yhteinen perusta on maantieteen vahvuus Suomessa. Kandidaattivaiheessa ovat tarpeen yhtäläiset maantieteen peruskäsitteiden ja ydin-osaamisen tiedot ja taidot äidinkielellä oppien. Maisteri-, tohtori- ja tutkijatohtorivaiheissa tarvi-taan selkeämpää laitosten osaamisalojen erottau-tumista ja osaamista tukevaa kansallista ja kan-sainvälistä liikkuvuutta. Tarvitsemme reippaam-paa, mutta samalla reilumpaa ja avoimesti kannus-tavampaa kilpailua opiskelijoista, opettajista ja tut-kimusresursseista, ja maantieteen kärjen terävöity-mistä. Näin pysymme jaloillamme muutoksen tu-lissa ja maailman myllerryksissä.

Vain yhden kapean polun valinta vie maan-tieteen polkusidonnaisuuteen, jonka tuomaa ris-kiä lisää kritiikitön näkymättömyys yhteiskun-nassa. Tilasidonnaisuudestaan ei yhteiskunta er-kane, vaikka yhteiskunnan maantieteellisyys muut-tuu jatkuvasti. Toivon, että maantieteen ja aluetie-teen laitokset pohtivat tosissaan, *viribus unitis*, pit-kän linjan suunnitelmia ja välittömiä toimia esitet-tyjen haasteiden suhteen. Siinä tarvitsemme pyy-teenontä tiedon ja kokemusten vaihtoa ja avointa, kritiikkiäkin suvaitsevaa keskustelua maantieteen instituutioiden, tutkijoiden ja opettajien kesken. Kriittisesti ajattelevia, kyseenalaistavia ja aktii-visesti toimivia maantieteilijöitä tarvitaan yhteis-kunnassa.

JUSSI S. JAUHAINEN

*Maantieteen laitos, Oulun yliopisto
Geografia instituut, Tartu ülikool*